

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Інститут філології

Кафедра української літератури і компаративістики

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО

Тестового екзамену із загальної педагогіки, загальної та вікової психології, методик навчання українській мові та українській літературі

для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

напряму підготовки **6.020303 Філологія (українська мова та література)**

(заочна форма навчання)

Затверджено

на засіданні кафедри

української літератури і компаративістики

протокол № 4 від «21» листопада 2016 р.

Київ – 2016-2017 н.р

Навчально-методичні матеріали для підготовки до Тестового екзамену із

”МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ”

Методика викладання української літератури в школі як наука і навчальна дисципліна. Її складові частини. Особливості вивчення літератури як виду мистецтва. Об’єкт і предмет методики. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження методики викладання української літератури. Проблеми літературної освіти у школі. Методологічні засади викладання української літератури.

Законодавча база, яка регулює процес викладання української літератури в школі. Статус предмета ”Українська література” в середніх навчальних закладах України різних типів. Причини їх впровадження. Історія становлення предмета у школі. Специфіка викладання української літератури в різних типах середніх загальноосвітніх закладів України. Мета і завдання шкільного курсу літератури у контексті Національної доктрини розвитку освіти в Україні XXI ст.

Сукупність наук, які виконують роль підвалин дисципліни ”Методика викладання української літератури в школі”. Зв’язок методики з суміжними науками. Роль практики навчання української літератури у розвитку методичної науки та інноваційного оновлення літературної освіти.

Українська література в школі як засіб глобалізації та лібералізації освіти і перебудови її на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки, шлях до формування нерепресивної свідомості і нонконформізму.

Етапи літературної освіти учнів. Літературний розвиток читача-учня основної та старшої школи. Специфіка уроків літератури. Концепція вивчення курсу української літератури в школі. Структура змісту та принципи побудови навчально-методичного комплексу.

Взаємозв’язане вивчення курсів української та світової літератури. Процес паралельного формування знань з літератури, читацьких умінь та якостей учнів, розвитку читацької компетентності.

Літературне читання на уроках в основній школі. Зміст, мета і завдання курсу. Організація матеріалу: комплексний характер, жанрово-тематичний та історико-хронологічний принципи.

Короткий систематичний курс літератури в старшій школі як новий етап літературної освіти. Зміст і організація матеріалу. Елементарна історико-літературна основа курсу. Хронологічний принцип розташування матеріалу. Текстуальне вивчення програмових творів. Взаємозв’язок монографічних та оглядових тем.

Специфіка процесу формування читацької компетентності на кожному етапі літературної освіти. Критерії до визначення рівня сформованості читацьких умінь та навичок.

Основні напрями діяльності учителя-словесника та їхня характеристика: дослідницька, конструкторська, організаторська, комунікативна.

Планування та організація праці вчителя-словесника. Типи і структура уроків зарубіжної літератури. Види планів у роботі учителя словесника: календарні, тематичні, календарно-тематичні, поурочні. Їх структура. Мета

планування роботи з української літератури. Основні принципи навчання предмета та їх відображення у планах роботи.

Специфіка уроків української літератури та її вплив на переосмислення всіх складових уроку. Стала і неусталена структура уроку. Загальнопедагогічні та специфічні вимоги до структури уроку літератури. Реалізація міжпредметних, міжлітературних та міжмистецьких зв'язків.

Плани і плани-конспекти уроків. Наукові вимоги до їх структури. Проблема традиційних та нестандартних уроків. Типологія уроків літератури.

Методи, прийоми і види робіт з літератури. Форми організації навчальної діяльності учнів з літератури. Наукові класифікації методів навчання. Специфіка методів навчання української літератури. Види методів. Реалізація методів через адекватні прийоми роботи. Види робіт учнів. Комбінування різних методів, їх взаємозв'язок у практичній діяльності вчителя. Метод творчого читання на всіх етапах літературної освіти як основний специфічний метод вивчення художньої літератури, прийоми реалізації, види робіт. Метод евристичної бесіди, прийоми реалізації, види робіт. Дослідницький метод та специфіка його впровадження у класах з різними рівнями сформованості читацької компетентності, прийоми реалізації, види робіт. Мета і завдання використання репродуктивного методу з різними прийомами та видами робіт.

Принципи вибору методів навчання. Залежність вибору методів і прийомів роботи від конкретної навчально-виховної мети і змісту уроку. Ефективність звернення до прийому зіставлення: фактів рідної та світової літератур, реалій суспільного і культурного життя тощо.

Триєдина мета уроків літератури: літературний розвиток, збагачення мовного запасу учнів, формування компетентностей, виховання всебічно розвиненої творчої особистості.

Форми організації навчальної діяльності учнів. Пасивні, активні та інтерактивні форми організації роботи. Традиційні та сучасні форми роботи.

Оптимізація літературної освіти. Засоби навчання. Сучасні технічні та комп'ютерні засоби навчання. Наочність на уроках літератури. Види і типи наочності.

Етапи вивчення художніх творів української літератури в основній і старшій школі. Історія літератури і проблема навчання літератури в середніх загальноосвітніх навчальних закладах України. Роль історико-літературного контексту у читацькій рецепції. Специфіка використання та принципи добору відомостей з історії світової літератури у літературному розвитку учня-читача.

Навчально-виховна роль використання відомостей про життєвий і творчий шлях письменника на уроках літератури в основній і старшій школі. Вимоги програм до знань про авторів виучуваних художніх творів.

Умовність розподілу матеріалу за основними етапами роботи над художнім твором. Урахування етапу літературної освіти, жанрового різновиду твору.

Основні етапи вивчення художнього твору на уроках літератури. Етап підготовки до сприйняття художнього твору та його роль у формуванні читацьких потреб і інтересів. Основні види вступних занять в основній і старшій школі. Ускладнення видів і змісту роботи в старшій школі. Основні прийоми роботи.

Специфіка організації етапу читання твору. Вимоги до читання учителя і учнів. Ефективні методи, прийоми і види робіт. Значення повторного читання, його функції на етапі пояснювального читання. Робота над словом у процесі читання.

Роль і зміст етапу підготовки до аналізу. Роль бесід відтворювального характеру, переказів, складання різних видів планів (простого і складного; цитатного; плану оповіді, опису, діалогу, авторської характеристики героя; ідейно-тематичного; сюжетно-композиційного тощо). Вимоги до усних відповідей. Цитування як форма роботи над текстом.

Шкільний аналіз художнього твору. Принципи та шляхи аналізу. Етап підсумків аналізу. Види творчих робіт учнів з літератури. Поняття аналізу та інтерпретації художнього твору.

Питання теорії літератури у шкільному вивченні. Роль теоретико-літературних знань учнів у формуванні навичок аналізу художнього твору. Визначення основного кола понять, передбачених для вивчення в основній школі. Етапи формування поняття. Цілеспрямованість словникової роботи: актуалізація у різних видах мовної діяльності учнів термінів і спеціальної лексики, необхідної для витлумачення певних літературних явищ.

Вивчення художніх творів української літератури у їхній родовій специфіці. Особливості художніх творів різних родів, видів, жанрів.

Особливості вивчення епічних творів в основній і старшій школі. Робота над текстом прозового твору. Специфіка етапів вивчення прозового твору в основній і старшій школі.

Особливості вивчення ліричних творів в основній і старшій школі. Жанрова своєрідність лірики. Емоційний характер сприйняття лірики. Загальні та специфічні етапи вивчення ліричного твору в основній і старшій школі. Методичні шляхи залучення учнів до процесу співпереживання. Особливості роботи над мовними зображувальними засобами ліричного твору.

Особливості вивчення драматичних творів. Жанрова своєрідність драми. Знайомство учнів із особливостями драми. Загальні та специфічні етапи вивчення драматичного твору в основній і старшій школі. Особлива роль наочності. Інсценування і написання сценарію за драматичним твором як ефективні прийоми роботи. Розвиток творчого мислення учнів у процесі вивчення драматичних художніх творів. Творчі постановки. Опрацювання драматичних творів в урочній та позаурочній роботі.

Вивчення біографії письменника в курсі літературної освіти. Навчально-виховна роль вивчення життєвого і творчого шляху письменника на різних етапах літературної освіти учнів. Програмові вимоги до знань учнів про автора виучуваного твору.

Своєрідність вивчення біографічних відомостей про письменника в основній школі (біографічна довідка). Зміст, форми і методи вивчення біографії письменника в середніх класах, компоненти знань про життєвий і творчий шлях письменника.

Монографічна тема в старших класах - вивчення життєвого і творчого шляху митця. Загальна характеристика найбільш значущих творів і текстуальне

вивчення програмових творів. Особистість митця. Виховний аспект вивчення біографії. Принципи відбору біографічного матеріалу. Взаємозв'язок методів засвоєння учнями знань про творців української літератури, ефективні форми роботи. Джерела знань про відомих представників літературного процесу, використання документальних матеріалів.

Розвиток усного і писемного зв'язного мовлення учнів у системі літературної освіти. Збагачення і розвиток мислення і мовлення учнів як методична проблема і обов'язковий елемент кожного уроку літератури.

Значення словникової роботи у вивченні української літератури на всіх етапах опрацювання програмової теми та у розвитку зв'язного усного та писемного мовлення учнів.

Критерії визначення рівня розвитку усного мовлення: змістовність, логічна упорядкованість, виразність, правильність на всіх мовних рівнях, розвиток механізму самоконтролю. Мовлення монологічне і діалогічне.

Творча спрямованість усіх видів робіт щодо мовної діяльності учнів. Види усного мовлення учнів у різних ситуаціях.

Зв'язок між усними та письмовими видами робіт; їх наступність, поступове ускладнення.

Роль письмових робіт у закріпленні знань, формуванні вмінь та навичок зв'язного мовлення. Навчальні і контрольні роботи. Види письмових робіт в основній школі. Вивчення напам'ять. Диктант із творчим завданням як засіб підготовки учнів до роботи над переказом. Види переказів. Вимоги до текстів переказів. Робота над планом, опорними словами і конструкціями. Усний і письмовий переказ тексту.

Основні види письмових робіт для учнів старшої школи. Твір як основний вид письмової роботи в старших класах. Твори навчальні і контрольні, класні і домашні, на літературні і вільні теми. Методика навчання написанню творів, теорія творів, формулювання теми і визначення жанру, план і логіка викладу матеріалу.

Критерії оцінювання різних видів творчих робіт. Аналіз творчих робіт. Рецензія учителя і взаємне рецензування робіт учнями.

Навчання конспектуванню, реферуванню, складанню тез, анотацій, відгуків, рецензій тощо.

Позакласна роботи з літератури. Навчально-виховні завдання позакласної роботи з літератури. Рекомендації до організації позакласного читання. Взаємозв'язаний характер класного і позакласного читання. Роль роботи у розвитку читацької компетентності учнів. Принципи організації позакласної роботи. Зміст роботи з позакласного читання. Принципи вибору творів для позакласного читання.

Етапи здійснення позакласної роботи з української літератури. Вивчення читацьких потреб і інтересів як перший етап позакласної роботи. Ефективні форми організації позакласного читання. Основні види робіт учнів.

Шкільна і класна бібліотека. Керівництво позакласним читанням. Навчання самостійному читанню.

**Орієнтовні питання з курсу
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ»**

1. Методологічні основи викладання української літератури в школі.
2. Основні принципи вивчення української літератури в школі.
3. Метод творчого читання у роботі вчителя-словесника.
4. Метод евристичної бесіди у роботі вчителя-словесника.
5. Дослідницький метод у роботі вчителя-словесника.
6. Репродуктивний метод у роботі вчителя-словесника.
7. Творчий характер уроку української літератури.
8. Підготовка до сприйняття художнього твору.
9. Сприйняття художнього твору у школі.
10. Підготовка до аналізу художнього твору у школі.
11. Аналіз як необхідний етап вивчення літературного твору.
12. Особливості вивчення життя і творчості письменника в середніх класах.
13. Особливості вивчення життя і творчості письменника в старших класах.
14. Шлях аналізу “услід за автором” та його реалізація на уроці літератури.
15. Пообразний шлях аналізу і його реалізація при вивченні художнього твору.
16. Проблемно-тематичний шлях аналізу та його реалізація при вивченні художнього твору.
17. Заключні заняття при вивченні художнього твору.
18. Особливості вивчення епічних творів у школі.
19. Особливості вивчення драматичних творів української літератури.
20. Особливості вивчення ліричних творів української літератури.
21. Структура уроку літератури.
22. Основні напрямки у роботі з розвитку мовлення учнів на заняттях з української літератури.
23. Теорія літератури та її значення у шкільній літературній освіті.
24. Організація позакласного читання школярів.
25. Види та форми позакласної роботи учнів з української літератури.
26. Види планування роботи вчителя української літератури.
27. Специфіка вивчення творів української літератури.
28. Вимоги до вчителя української літератури.
29. Значення шкільного курсу “Українська література” його зміст і структура.
30. Наочність та технічні засоби навчання на уроках літератури.
31. Програйте фрагмент уроку з застосуванням двох-трьох прийомів методу творчого читання, доведіть їх доцільність.
32. Розробіть фрагмент уроку з використанням методу евристичної бесіди, доведіть його ефективність.
33. Наведіть приклад ефективного застосування дослідницького методу на уроці української літератури.
34. Розробіть фрагмент уроку з використанням репродуктивного методу. Доведіть його ефективність.

35. Наведіть приклад слова вчителя на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.
36. Наведіть приклад навчальної ситуації уроку – сприйняття художнього твору. Який метод буде відігравати домінуючу роль?
37. Наведіть приклад навчальної ситуації на етапі підготовки до аналізу художнього твору.
38. Наведіть систему запитань, спрямовану на аналіз художнього твору.
39. Наведіть приклад слова вчителя на уроці по вивченню біографії письменника в старших класах.
40. Наведіть приклад фрагменту уроку, на якому здійснюється аналіз художнього твору шляхом “услід за автором”.
41. Наведіть приклад навчальної ситуації уроку, де використовується пообразний шлях аналізу художнього твору.
42. Наведіть приклад системи запитань, спрямованих на реалізацію проблемно-тематичного шляху аналізу.
43. Особливості вивчення епічних творів у школі. Наведіть приклад фрагменту уроку по вивченню епічного твору.
44. Особливості вивчення драматичних творів української літератури. Наведіть приклад фрагменту уроку по вивченню драматичного твору.
45. Особливості вивчення ліричних творів української літератури. Наведіть приклад фрагменту уроку по вивченню ліричного твору.

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Тестові завдання розподілені за варіантами, кожен із яких містить 4 блоки запитань по 10 тестів, які мають виявити рівень сформованості психолого-педагогічної і методичної компетентностей здобувача вищої освіти.

Педагогіка

Блок 1

1. *Педагогіка – це:*

- A. Наука, яка вивчає закономірності розвитку людини в умовах педагогічного процесу.
- B. Наука про підготовку підростаючого покоління до життя.
- C. Наука про освіту, навчання, виховання і розвиток особистості.
- D. Наука про виховання дитини.

2. *Основні категорії педагогіки – це:*

- A. Знання, вчитель, учні, навчальні програми.
- B. Виховання, навчання, освіта, розвиток.
- C. Підручники, навчальні плани, навчальні програми;
- D. Навчання, розвиток, учитель, формування.

3. *Науки, що утворюють систему педагогічних наук:*

- A. Етика, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, логіка, андрагогіка, військова педагогіка, педагогіка школи;

- В. Історія педагогіки, методика викладання, філософія, етика, естетика, соціальна педагогіка, олігофренопедагогіка;
 - С. Загальна педагогіка, спеціальна педагогіка, вікова педагогіка, функціональна педагогіка, порівняльна педагогіка, історія педагогіки, народна педагогіка;
 - Д. Логіка, філософія, соціальна педагогіка, інформатика, педагогіка вищої школи.
4. *Методи науково-педагогічних досліджень (за А.І. Кузьмінським):*
- А. Тестування, гра, математична статистика, доручення, спостереження, бесіда, змагання.
 - В. Спостереження, анкетування, тестування, бесіда, шкалювання, аналіз продуктів діяльності, природний експеримент, лабораторний експеримент, формуючі методи.
 - С. Природний експеримент, лабораторний експеримент, аналіз, навіювання, синтез, консиліум, бесіда;
 - Д. Навіювання, дидактична гра, дискусія, метод математичної статистики.

Психологія

Блок 2

1. *Засновником психології як науки вважається древньогрецький філософ:*
а) Сократ	б) Платон
в) Демокріт	г) Аристотель
2. *Який метод психології передбачає аналіз впливу життєвих подій на психіку людини:*
а) експеримент	б) тестування
в) біографічний метод	г) тестування
3. *Який пізнавальний процес відповідає за засвоєння та відтворення життєвого досвіду*
а) сприймання	б) пам'ять
в) уява	г) мислення
4. *Які риси вказують на флегматичний тип темпераменту:*
а) відкритий, комунікабельний	б) безтурботний, песимістичний	в) подразливий, тривожний,
г) збудливий, нестриманий, активний	д) миролюбивий, стриманий,	е) сидючий

Методика викладання української літератури

Блок 5

1. Шкільний аналіз художнього твору:
 - а) копіює літературознавчу концепцію;
 - б) не має нічого спільного з літературознавчою концепцією;
 - в) базується на літературознавчій концепції, але не копіює її.
2. Конструктивна орієнтація на школярів у пізнавальній діяльності означає, що:
 - а) проектуючи навчальну ситуацію, педагог повинен передбачити, які знання якими методами і в яких формах доцільно викласти на уроці, які внутрішні психічні процеси він викличе запропонованим самостійним завданням, які роботи розвивають гнучкість мислительних операцій, що заважає працювати уяві, які задачі носять репродуктивний, а які творчий характер;
 - б) вчитель має відповідати лише на запитання учнів;
 - в) демонструвати зв'язок художньої літератури з іншими видами мистецтв.
3. Педагогічна ситуація аналізу художнього твору розглядається як:
 - а) діяльнісний індивідуально зорієнтований метод і форма літературної освіти, що гарантують їй досягнення часткової дидактичної та глобальної суспільної мети;
 - б) формування глибоких і міцних наукових знань;
 - в) вільний обмін думками;
 - г) прийом підтвердження певних елементів чи ознак явища, предмета, об'єкта/суб'єкта.
4. У проектуванні пізнавальної діяльності учнів на уроці української літератури учитель має змогу:
 - а) керувати навчально-виховним процесом, науково наповнити його рух, максимально спрямувати на розвиток особистості;
 - б) задовольняти бажання і інтереси учнів;
 - в) добирати дидактичний матеріал;
 - г) змінювати структури дій шляхом виконання вправ у процесі формування навичок.

Методика викладання української мови

Блок 4

1. У якому документі визначено зміст навчання української мови в школі?
 - а) у державному стандарті
 - б) у концепціях навчання
 - в) у підручниках і посібниках
 - г) у програмі
2. За якими принципами побудовані чинні програми з української мови?
 - а) змістовий, лінгвістичний, комунікативний, культурологічний;
 - б) мовленнєвий, мовний, соціокультурний, діяльнісний;
 - в) лінійний, концентричний;
 - г) доступності, систематичності й послідовності.

3. До видів вправ за метою та ступенем самостійності і творчості учнів належать:

- а) усні, письмові, б) підготовчі, вступні, тренувальні, комбіновані завершальні
в) класні й домашні г) усні, письмові

4. У якому рядку названо специфічні прийоми навчання?

- а) відмінювання слів, групування мовних явищ, дедукція, узагальнення і систематизація знань;
б) мовний розбір, групування мовних явищ, конструювання речень, визначення наголосу;
в) заміна одних мовних одиниць іншими, поширення речення, абстрагування;
г) відмінювання слів, групування мовних явищ, дедукція, індукція.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – К., 1981.
2. Бабанский Ю. Оптимизация процесса обучения.- М.: Педагогика, 1977.
3. Бандура О. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури.- К.,1984.
4. Бугайко Т.В., Бугайко Ф.Ф. Майстерність учителя-словесника. – К., 1963.
5. Бугайко Т.В., Бугайко Ф.Ф. Методи літературних занять. Курс методики. – К., 1962.
6. Жабицкая Л. Восприятие художественной литературы и личность. Литературное развитие в юности. – Кишинев: Штиница, 1974. – 134 с.
7. Заонегіна М.П., Коржупова А.П. Шляхи аналізу художнього твору. – К., 1973.
8. Исследование художественных интересов школьников / Под ред. Е. Квятковского, Ю. Фохта-Бабушкина. – М.: Педагогика, 1974. – 160 с.
9. Кудряшов Н. Типология уроков по литературе / Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы.- М.: Просвещение, 1981.- С.168-182.
10. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Вища школа, 2007. – 415 с.
11. Молдавская Н. Литературное развитие школьников в процессе обучения. – М.: Педагогика, 1976. – 224 с.
12. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За ред. доктора пед. наук, проф., члена-кореспондента АПН України Н.Й.Волошиної.- К.: Ленвіт, 2002. – С. 260-275.
13. Неділько В. Методика викладання української літератури в середній школі.- К., 1978.- С.34-63.
14. Никифорова О. Психология восприятия художественной литературы. – М.: Книга, 1972. – 152 с.
15. Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4-х ч. - Х.: Видав. гр. "Основи", 2004. - Ч.1. - 144с.

- 16.Онищук В. Урок в современной школе.- М.: Просвещение, 1980.
- 17.Падалка Л.І., Цимбалюк В.І. Вивчення драматичних творів. – К., 1984.
- 18.Пасічник Е.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти.- К.: Ленвіт, 2000.
- 19.Пасічник Е., Слоньовська О. Варіативність програм і підручників – це крок вперед чи назад? // Українська мова і література в школі.- 2002.- №3.- С.46-50.
- 20.Перейма Л. Адажіо за лаштунками долі // Українська мова в гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. - № 10. – С.145.
- 21.Попова Л. Підручник, якого ми так довго чекали. // Українська мова і література в школі.- 2002.- №5.- С.80.
- 22.Рожина Л. Психологія восприяття літературного героя школьниками. – М.: Педагогіка, 1977. – 176 с.
- 23.Савчинська Л. Підручник дітям на радість // Дивослово.- 2004.- №4.- С.77-78.
- 24.Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. – К., 1995.
- 25.Тимків І. Пізнати себе і лишитися собою // Українська мова і література в гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. - № 9. – С.136.
- 26.Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція.- Київ: Міленіум, 2002.- 320 с.
- 27.Худаш Л. Підвищення ефективності уроку з літератури.- К.: Рад. школа., 1984.
- 28.Щербина В. Проблемы литературного образования в средней школе. – М.: Просвещение, 1978. – 270 с.
- 29.Якобсон П. Психология художественного восприятия. – М.: Искусство, 1964. – 86 с.